

Mededelingen Heemkundige Kring
Groot-Haaltert - 3-maandelijks ledenblad

28ste jaargang 2008 - nr. 1

Redactie:

Diepeweg 15, 9450 Haaltert
Voorzitter - Secretariaat
Willy De Loose
053/83.08.81

Bestuursleden:

Denderhoutem:
Edgard Huylebroek
Hans Sonck
Haaltert:
Jan Paul De Graeve
Marc De Moyer
John Scheerlinck
Christophe Provost
Heldergem:
Roger De Troyer
William Minnaert
Kerksken:
Joris De Kegel
Terjoden
Bernadette De Luyck

Documentatiecentrum:

Warandegedebouw Sint-Gorikspan 17,
9450 Haaltert.
Open: eerste en derde zondag en tweede
donderdag van de maand van 10 tot 12
uur.

Ruiladres:

Diepeweg 15, 9450 Haaltert
Lidmaatschap: € 10
Steunend lid: € 15
Rek.nr. 439-5083061-63
Heemkundige Kring Groot-Haaltert
Email:
willydeloose@skynet.be

Website:

www.hkhaaltert.be

Elke auteur is verantwoordelijk voor
zijn/haar teksten.
Teksten mogen overgenomen worden mits
bronvermelding.

HK Haaltert is lid van 'Heemkunde Oost-Vlaanderen'.

Redactioneel

Graag danken wij de leden die spontaan hun lidmaatschap 2008 geregeld hebben. Een speciale 'dank u wel' gaat naar de talrijke steunende leden. Voor diegenen die de luttele bijdrage (€ 10 of € 15) nog niet vereffend hebben kan dit misschien eerstdaags gebeuren? Voor de prijs van een drietal Duvels ontvang je vier tijdschriften met een resem interessante gegevens over onze dorpen en onze voorouders.

Mogen wij nogmaals een oproep doen voor geïnteresseerde medewerkers (sters), die sporadisch een bijdrage willen neer pennen voor het tijdschrift. Vooral in Denderhoutem hebben wij nood aan een paar mensen!

Eveneens van harte uitgenodigd op onze volgende activiteiten:

Vrijdag 25 maart: Inhuldiging HOC 'De Fransman', fototentoonstelling 'Seizoenarbeid' en voorstelling boek van Dirk Musschoot 'Van Franschmans en Walenmannen'.

Vrijdag 25 mei: de plezante Dialectquiz 'Oiltjeneir van 't joër' (i.s.m. Df)

Vrijdag 5 december: komt er nog een tentoonstelling met prachtige opnamen van Haaltertse families naar aanleiding van de voorstelling van het 2de familieboek van onze voorzitter "Haaltertse gezinnen in de kijker".

Misschien ben je ook in het bezit van een mooie foto uit het verre verleden, zo ja, geef een seintje. Binnenkort plaatsen wij de lijst van de behandelde gezinnen op onze website: www.hkhaaltert.be.

Een vader over 'Den ouden tijd'

*De wereld is heengevaren lijk men ziet in dezen tijd
Tegen in mijn jonge jaren dan was iedereen verblijd
Dan zag men geen vieze dingen lijk het tegenwoordig gaat
Men zag wel dansen en springen maar met de volle maat.*

*In mijnen tijd dan was 't een ander leven
Dan moest men niet voor zijn geburen beven
Dan was er geen jaloerschheid twist of nijd
Alles was plezierig in den ouden tijd.*

*In mijnen tijd waren de meisjes niet zo mal of net zo zot
Eene meid van zestien jaren liep nog met de neus vol snot
En nu ziet men ze floeren als ze nauwelijks veertien zijn
Zij gaan vrijen en verkeeren met een heerken jong en fijn.*

*Maar in mijnen tijd dat waren andere kerels
Meisjes van dertig hadden nog haar perels
En nu zijn z'hem van zestien jaren kwijt
O dat was een schande in den ouden tijd.*

*In mijnen tijd zag men niet lopen zatte kinders zoals nu
Ging men een pintje koopen men vroeg 't kind wat is 't voor u
Men zegde dan aan zoveele die de twintig waren bij
Gaat wat met de knickers spelen en komt met een jaar of drei.*

*Want in mijnen tijd achttienjarige knapen gingen gedwee
Met onze kiekens slapen dan hoorde men geen zat kinderlawijt
Alles was dan rustig in den ouden tijd.*

*Ziet een man van veertig jaren hij is bleek en afgemat
Hij deugd net meer om te paren hij is stijf lijk een lat
Moest een meisje hem eens vragen of dat hij nog wippen kan
Hij zou zeggen kom niet plagen ik ben een oude man.*

*Maar in mijnen tijd 'k ben nu negentig jaren
Moest er een meisje vagen om te paren ik was subiet gereed
En stond bereid want ik was een wipperken in mijnen tijd.*

*Ziet nu eens naar d'huisgezinnen ja bemerkt het maar ne keer
En gaat er dan eens naar binnen men vindt er geen kinders meer
Daar is eentjen daar is geentjen nergens vind er nog drei
Man en vrouw laat ze van beentjen en zeggen ik zorg voor mij.*

*Maar in mijnen tijd dan was 't een hoop met kluiters
op mijnen knie zaten van tijd vier ruiters
ik en mijn Katrien brachten er veertien op 't tapijt
want ik was een kerelken in mijnen tijd.*

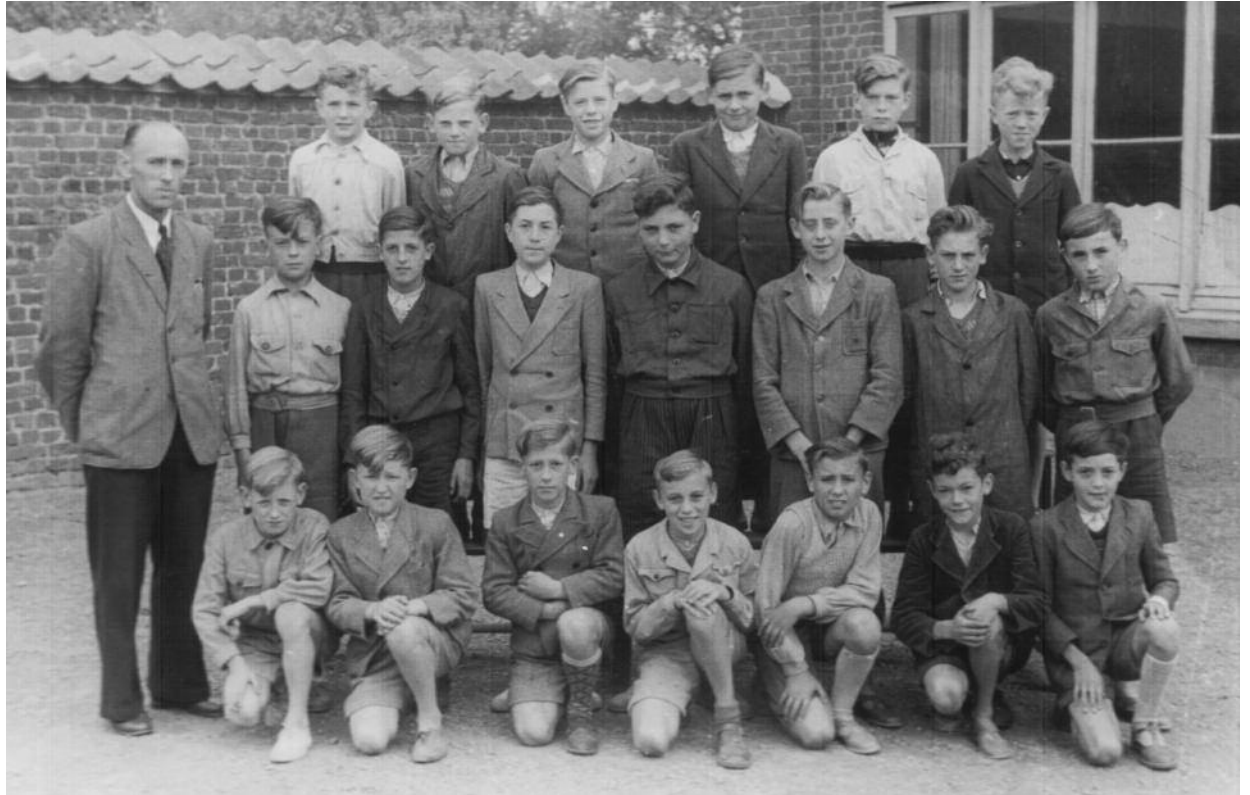
*'k Zie mij van publiek verachten omdat ik niet ben zoals zij
'k Zie het aan het gezicht der menschen dat zij niet houden van mij
Omdat ik niet staan te springen lijk een zot uit dezen tijd
Maar moest ik een liedje zingen van een dikke boeremeid*

*Dan zou men mij zeer veel bravos geven en roepen bis
Maar zie 't is mij om het even als ik vroeger zong
Riep iedereen verblijd bravo bravo Susken uit den ouden tijd.*

*(Uit de verzameling van Madeleine Van Impe,
Gift Suzanne De Kerpel)*

Herinneringen Helderghem 1949

Een klas in de jongensschool met 'meester Albert'.
Albert De Neve werd aangesteld in 1946 en eindigde zijn loopbaan in 1979. Hij kreeg de vierde graad en werd hoofdonderwijzer.

Gekniel: Victor Coppens, Jean Pierre Tas, Frans Lauwereys, Willy De Spiegeleer, Jozef Impens, André Van den Dooren en Maurice Schouppe.

Midden: hoofdonderwijzer Albert De Neve, Willy Beerens, Robert Marginet, Alfons Haesaert, André Hespels, Alfons De Cock, Roger Ghijsels en Remy Van der Borgh.

Achteraan: Gustaaf Hendrickx, Jan Ghijsels, Roger Beerens, Adolf Andries, Michel Van Herreweghe en Freddy Capelleman.

Verzameling: Jean Pierre Tas

De Daensistische beweging in Kerksken (Deel III)

5. De werkstaking van 1896

De context

Vanaf 1875 lieten de gevolgen van de economische crisis zich scherp voelen. De arbeiders verkeerden in penibele omstandigheden. Loonsvermindering, verhoging van de arbeidsduur en werkloosheid troffen een groot deel van de gezinnen, zowel in de landbouw als in de industrie. De politieke gezagdragers, liberalen en katholieken, waren zo ingenomen met hun onderlinge strijd, dat ze het ontstaan van de “sociale kwestie” volkomen negeerde of op zijn minst onderschatten. In die context vond het opkomend socialisme een gretige voedingsbodem. In 1885 werd in Antwerpen de Belgische Werkliedenpartij (B.W.P.) opgericht. Socialistena kwamen op voor algemeen stemrecht, een hefboom voor sociale en politieke emancipatie. In Gent ontstonden in 1886 reeds de eerste vormen van syndicalisme onder de katholieke arbeiders. Tussen 1887 en 1894 kwamen een aantal sociale wetten tot stand. Zo verscheen de wet op de vrouwen- en kinderarbeid in 1889. Ook voor de uitbetaling van arbeidslonen werden maatregelen genomen. Betaling in natura werd afgeschaft en de uitbetaling van het loon in herbergen werd verboden. Voor wat in onze maatschappij nu als normaal beschouwd wordt, werd toen een harde sociale strijd gestreden.

De plaatselijke toestand

De nijverheidtelling van 31 oktober 1896, de eerste betrouwbare statistiek, gaf een volledig overzicht van de secundaire activiteit met inbegrip van de huisnijverheid en landbouw.

Op een actieve bevolking van 351 waren er 319 hetzij 90% tewerkgesteld in de weefnijverheid. Het grootste bedrijf Smits, met zetel in Aalst, stelde plaatselijk 83 zijdevevers, 53 spinners en 183 thuiswerkers te werk. De rest van de wevers werkte voor burgemeester Leander Meganck en zijn schoonbroer Dominicus De Schepper. Het dagloon van een goeie wever bedroeg 2 fr. (5 Eurocent) voor 12 uur werken. Met landbouw was ook niet te overleven. 350 personen werden tewerkgesteld in 332 landbouwbedrijfsjes. Slechts 7 bedrijven waren groter dan 5 hectaren. Een landbouwknecht verdiende met 1,50 fr (3,75 Eurocent) per dag, het zout op zijn boterham niet. Mobiliteit bestond nog niet. Veel van de thuiswevers waren seizoenarbeiders, in de volksmond Fransmans genoemd. In het beste geval pachtten ze een lapje grond te klein om te overleven. De vrouwen vulden het karige loon aan als kantwerksters.

Drie maal was te veel

In 1896 kwam de rentabiliteit van de weverij Smits, grootste werkgever van Kerksken, onder druk van buitenlandse concurrentie. Om de loonkosten te drukken werd de werktijd in de fabriek opgetrokken tot 12 uur ter dag. Daar bovenop werden op korte tijd nog 2 loonsverlagingen opgedrongen aan de zijdevevers. Het volk begon te morren, vooral de vele thuiswevers, de kleine boeren en seizoenarbeiders, die dag en nacht werkten om te overleven.

Een ideale voedingsbodem voor de socialistische propagandisten uit Aalst. Deze sociale onrust was voor hen de lang verwachte gelegenheid om terug vaste voet te krijgen in Kerksken, na hun gewelddadige aftocht op 12 juli 1892. Op maandag 8 februari 1897 kregen de zijdevevers een derde loonsvermindering te slikken. De socialistische propagandisten trokken met een paar wevers uit Kerksken naar Deinze. De lonen werden er vergeleken met de plaatselijke zijdevevers. Het voorgestelde loon van 2 fr (5 Eurocent) per dag voor 12 uur werken was nog minder dan een hongerloon in vergelijking met de lonen in Deinze. De socialistena en de wevers brachten verslag uit bij de werklieden. De gemoederen werden opgezwepen en de socialistena stuurden aan op een staking. De volgende dag, dinsdag 9 februari 1897, werd een algemene staking uitgeroepen. Met vlaggen en borden trokken de socialistena met de stakers door Kerksken. Na veel geroep, getier en verwijten van uitzuigers aan het adres van de

Ad. Smits 1897.

Soudon Stereoscopic Co.

Koning Leopold II

Geweven in zijde ter gelegenheid van zijn veertigjarig huwelijk met Koningin Marie-Henriette, Aartshertogin van Oostenrijk.

Zijde weven was heel arbeidsintensief. Dank zij de plaatselijk lage lonen overtuigde Pastoor Van Hoeymissen in 1845, zijdefabrikant Impens uit Aalst zijn productie over te plaatsen naar Kerkskén. Het waren vooral jonge mannen die tot zijdewevers werden opgeleid. Einde 19de eeuw waren er in België 263 zijdewevers, waarvan 97 in Kerkskén. Zijdewever was toen een eretitel waar de Kerkskénaren fier op waren.

bazen, trokken ze richting Aalst naar de woning van de eigenaar van de weverij: Adriaan Smits. Ook Victor Van Der Haegen, meester-gast en kandidaat bedrijfsleider in de weverij Smits, mobiliseerde zijn aanhangers; zij trokken mee richting Aalst om de socialisten de pas af te snijden.

Wij jagen de judassen hier weg

De denderbode van 21 februari 1897 berichtte uitvoerig over deze gebeurtenissen

“Kerkxken Maandag 8 februari kwam voor de derde maal te Kerkxken de tijding toe dat het loon der zijdewevers verminderd was. De algemeene werkstaking wierd uitgeroepen. Dien dag vertrokken twee wevers naar Deinze om de loontarieven, aldaar in voege, te kennen. 's Anderdaags doorwandelden de werklieden de straten der gemeente, en besloten dan naar Aalst te gaan om met mijnheer te onderhandelen. Na eene kleine onderhandeling werd het oud loon weer toegestaan.

In de namiddag keerden de wevers terug; zij waren opgewonden, om zoo te zeggen razend, en zongen gedurig: “Wij jagen de judassen hier weg”. Niemand begreep die handelswijze; maar eindelijk zegden zij allen luidop roepend en tierende, dat mijnheer Smits gezegd had, 't is de schuld van den Burgemeester en den Pastoor. De heer Burgemeester verontwaardigd over die valsche beschuldigingen ging de volgende dag mijnheer persoonlijk spreken, en vroeg hem om welke redenen hij dierf zeggen dat hij, Burgemeester, oorzaak was der werkstaking. Zonder aarzelen deed mijnheer de volgende schriftelijke verklaring:

“Ik, ondergetekende, Adriaan Smits, fabrikant in zijdestoffen te Kerkxken, verklaar dat de heer Burgemeester dier gemeente hoegenaamd geene oorzaak gegeven heeft tot de bestaande werkstaking noch door zijne woorden, noch door zijne daden.

Ik ondergetekende, verklaar in tegendeel dat mijnheer Meganck al gedaan heeft wat mogelijk was om de orde te doen eerbiedigen en den eigendom te verdedigen. (get.) A. Smits. Aalst, de, 10 februari 1897.” Het gerecht zal onderzoeken of dergelijke lastertaal ongestraft mag gebeuren.”

Stakingsleider tegen wil en dank

In Aalst werden de socialistische propagandisten samen met een paar stakers ontvangen door Adriaan Smits. Na het onderhoud verkondigden ze triomfantelijk aan dat het huidige loon dank zij de socialisten behouden bleef. Ze verspreidden het gerucht dat Adriaan Smits hen toevertrouwd had dat de loonsverminderingen gesteund werden door pastoor Pringels en Burgemeester Leander Meganck. Een sublieme zet! Het waren diezelfde propagandisten die 3 jaar geleden “door de dikken burgemeester en pastoor brutaal de deur werden uitgezet” tijdens hun propagandatocht in Kerkskén. Persoonlijke of politieke afrekeningen op de rug van onschuldige werknemers is van alle tijden. Na de onderhandelingen vierden de stakers uitbundig hun overwinning. Naarmate dat er jenever gedronken werd namen de scheldwoorden tegen pastoor en burgemeester toe.

Adriaan Smits,

Brussel 23-3-1848 - Oostende
13-8-1931.

In 1873 kocht de Brusselaar Adriaan Smits, door bemiddeling van Pastoor Van Hoeymissen, de handweverij van de Aalstenaar Charels Levionnois. Hij moderniseerde de weverij en stelde zijn thuiswevers moderne handweefgetouwen ter beschikking. Hij verhuisde van Brussel naar de Koolstraat in Aalst. Omstreek 1890 werden reeds 150 wevers te werkgesteld. De productie was voornamelijk voor de export - wereldwijd tot in Japan - bestemd. In 1937 werd het familiebedrijf omgevormd tot NV TAS. In 1948 werden de spinnerij en de weverij tot een geheel geïntegreerd en verwerkte men ruwe katoen tot afgewerkt product. Men stelde toen 303 personen te werk. Na een ganse reeks reorganisaties in de tweede helft van vorige eeuw werd in 1998 het bedrijf overgenomen door Sioen Industries.

In de volksmond "t fabriek" was gedurende 150 jaar de economische levensader van Kerksken.

Om de gemoederen te sussen en de macht van de socialisten te breken nam Victor Van Der Haegen de betogers op sleeptouw richting 't eiland Chipka, waar de gebroeders Daens woonden. Aan de drukkerij van Pieter Daens werden ze toegesproken door Priester Daens die hen alle steun toezegde. Opgewonden en dronken keerden de wevers terug naar Kerksken. De ganse avond en nacht bleef het rumoerig in 't dorp met verwijten naar Burgemeester en Pastoor..

De volgende morgen ontstonden er rellen rond en in de fabriek, stakers en werkwilligen gingen op de vuist. De opgeroepen Rijkswacht trachtte de orde te herstellen. De onruststokers werden de fabriek uitgezet. De Rijkswacht patrouilleerde de volgende dagen in het dorp om alle onderling geweld te vermijden. Na het breken van de staking werd de toegang aan alle kopstukken ontzegd. Ze werden afgedankt, ook meestergast Victor Van Der Haegen die door zijn aanwezigheid bij de betoging kop van Jut werd. Tegen wil en dank werd hij aanzien als leider van de staking, uitgelokt door de socialisten.

Nog eene eerlooze leugen is het volgende

De denderbode van 21 februari 1897 gaf een repliek op het verslag van de gebeurtenissen in "Klokke Roeland" van 14 februari. Ze repten met geen woord dat de staking was uitgelokt door de socialisten en legden alle verantwoordelijk bij de Roelanders.

"Laat ons toe, heer opsteller, een woordje te zeggen over het artikel dat "Klodde Roeland" in haar nummer van zondag laatst nopens deze zaak durft afkondigen en dat met tal van leugens doorspekt is. Daarin staat letterlijk het volgende te lezen: " 's Anderdaags verschenen er in de gemeente Raadt! Vijf gendarmen die met den Burgemeester de straten doorkruisten! Waarom? Niemand wist het! " Welhoe, gij huichelaar, gij durft verklaren dat niemand wist waarom de gendarmen in de gemeente verschenen? 't Is nochtans door iedereen wel bekend dat er geweld werd gepleegd op den meestergast en op de wevers die voortwerkten, dat er gestampt en gestooten werd in de fabriek, dat de wevers van het getouw werden getrokken en bedreigingen naar hun hoofd werden geslingerd. Ja men heeft aanslag gepleegd op de vrijheid van het werk en dan durft gij op schijnheiligen toon zeggen dat niemand wist waarom de gendarmen kwamen! Moet het u dan verwonderen dat de fabriek 's namiddags gesloten bleef?"

De "Klodde" vraagt ook of het nu misschien misdaad geworden is dat werklieden zich verweren tegen afrok van loon! Neen dat is hoege-naamd geen misdaad, daarin hebben zij volkomen gelijk wanneer zulks gebeurt door eerlijke middelen; maar weet ge wat een groote misdaad is, dat is werkvolk ophitsen tegen hunnen meester of patroon, op zulke wijze dat sommigen om loonvermeerdering te bekomen geene eerlijke middelen meer kunnen gebruiken, maar integendeel hunne toevlucht nemen tot dwang, bedreiging en geweld. En daarvan zijn de ophitsers de oorzaak. Die het schoentje past trekt het zelf aan."

Nog eene eerlooze leugen is het volgende"dat er een bewaarder zou gezegd hebben dat men twee of drij van de kopstukken der werklieden moest mee doen ten titel van exempel. "Dit gezegde heeft men vooral op den rug van den heer Burgemeester geworpen.

Welnu, 't is eene tweede valsche beschuldiging, daarover heeft de Burgemeester geen woord gesproken; maar ziehier, beste lezer hoe die valsche leugen weeral eens onder het volk verspreid werd. In tegenwoordigheid van een der wevers die door de gendarmen moest onderhoord worden, en die och arme eenige woorden gebrekkig fransch kent; sprak de heer Commandant met den Burgemeester in het fransch. Aanstonds spitste de bekwame jongen!! Zijne ezelsooren om te begrijpen of liever om mis te verstaan wat er gezegd werd.

En om bij zijne makkers te kunnen doorgaan voor een geleerd man – want hij verstaat fransch – ging hij zeggen dat de Burgemeester gevraagd had om twee of drij mee te doen. En op het gezegde van dergelijke mannen, die goed zijn om juist het tegenovergestelde te verstaan van wat men bedoelt, durft "Klodde Roeland" die leugens drukken en deftige lieden beschuldigen.

Prosper De Pelsmaeker

Denderleeuw 10-6-1867- Elsene 22-2-1946

Zijn vader Franciscus, met familieroots in Kerksken, was spoorbeambte in Denderleeuw. Hij liet zijn zoon studeren aan het Sint-Aloysiuscollege in Ninove en het jezuïetencollege in Aalst. Aan de universiteit in Leuven kwam hij in contact met progressieve jongeren. In 1891 maakte De Pelsmaeker deel uit van de zogenaamde roelanders, die eerst hun 'leermeester' Van Langenhaeke hielpen verkiezen tot onafhankelijk katholiek provincieraadslid. In 1893 was hij medestichter van de Christene Volkspartij. De Pelsmaeker vervulde tot in 1898 een belangrijke rol als bestuurder en redacteur van weekblad "Klokke Roeland".

In de Daensistische Beweging zou hij jarenlang fungeren als een uitgesproken pragmaticus en als een brugfiguur tussen de daensisten en de progressieve katholieken. De Pelsmaeker was een gematigd antisocialist. Via sociale organisaties probeerde hij de socialisten de pas af te snijden. In eigen streek door de "Samenwerkende Weverij van Kerkxken" en in het Brusselse door zich het lot aan te trekken van de steenbakkers werklieden.

Toen in 1898 het disciplinair conflict tussen priester Adolf Daens en de kerkelijke overheid volstrekt uitzichtloos werd, verliet De Pelsmaeker zonder conflict de Daensistische Beweging.

"Vodde Roeland" schrijft nog dat mijnheer gezegd heeft dat verscheidene kopstukken der bewaarders hem verzekerd hebben dat de wevers altijd in de herberg zitten te tieren en te drinken. Hij die zulks aan "Klodde Roeland" heeft bekend gemaakt, is ongetwijfeld een gekonfijte ezel; een manneken die gekend is om gezegden te verdraaien en te keeren en op zijne manier uit te leggen.

Hier komt de aap te ver uit de mouw gekropen, en 't is genoeg verstaanbaar dat het een gepatendeerde kwakzalver is, die, om zijne waren aan de man te brengen latijnsche spreekwoorden aanhaalt door zekere advocaten hem opgedischt om als geleerd man te kunnen doorgaan. Die jongen, alsook de andere wevers weten zeer wel wat mijnheer gezegd heeft, maar nu willen velen de waarheid verdooien houden en verdraaien omdat zij reëel overtuigd zijn dat eerwaarde Pastoor en de heer Burgemeester onplichtig zijn en deze de lasteraars vervolgen. Ja rekenschap zullen ze geven. Al de inwoners van Kerksken weten genoeg dat die heeren hunne parochianen niet zouden benadeelen, dat ligt in hun karakter niet.

Maar wij begrijpen nu genoeg wat het doel is van eenige ophitsers. Er bestaat een geheime samenzwering om de katholieke partij te Kerkxken in den grond te boren, en daarvoor zijn alle middelen goed, zelfs de walgelijkste leugens en de grofste beschuldigingen. Oordeelt!"

Cordon sanitair

Burgemeester Leander Meganck greep deze gebeurtenissen aan om op politiek gebied met de Roelanders, socialisten en de oproerkraaiers af te rekenen. Stakingen en protesten van werklieden schuwde hij als de pest. Met alle middelen diende de sociale onrust die broeide in de steden verhinderd te worden op het platteland. De bazen van de 3 toenmalige weverijen, Adriaan Smits, Leander Meganck en zijn schoonbroer De Schepper, dankten alle oproerkraaiers af. Meer zelfs! Ook de verdachte thuiswevers, meestal kleine boeren en seizoenarbeiders kregen geen stukken meer om te weven. Tientallen gezinnen stond de totale armoede te wachten. Van sociale bescherming of werkloosheidsuitkeringen was toen nog geen sprake.

Nood breekt wet

Bij aanvang stond de Christene Volkspartij wantrouwig tegenover coöperaties en samenwerkende maatschappijen. In hun ogen steunden deze maatschappijen op socialistische principes. Maar na de staking in Kerksken stonden ze voor een dilemma. Ganse families werden gebroodroofd om hun politieke overtuiging. Ook Carolus De Pelsmaeker uit den Berg te Kerksken en

oom van advocaat Prosper De Pelsmaeker (uit Denderleeuw) werd op straat gezet. De Roelanders stonden voor een sociaal drama en zochten een uitweg. Vergaderen gebeurde in de herberg “Callens Zjeppen”, uitgebaat door hun voorman Jozef Callebaut. Hier rijpte het idee voor een oplossing. Oud-burgemeester Franciscus Callebaut, vader van Jozef, bezat nog een kleine weverij die gesloten werd rond 1885 ten gevolge van de toen heersende economische depressie. Deze weverij terug opstarten was het licht in de duisternis. Op maandag 15 februari 1897 was er grote vergadering bij “Callens Zjeppen” met de plaatselijke Roelanders en hun leiders advocaten Aloïs De Backer en Prosper De Pelsmaeker.

“Helpt je zelve en elkander”

Het project van een samenwerkende maatschappij werd besproken en goedgekeurd. Advocaat Prosper De Pelsmaeker stelde de standregels op van de “Samenwerkende Weverijen van Kerkxken” en aanvaardde de voorgedij. Aloïs De Backer, bewust dat zo een klein project moeilijk levensvatbaar was, beloofde steun. De volgende dagen reeds richtte hij een verkooppunt voor de goederen en een samenwerkende weverij op in Denderhoutem.

De stichting in Kerkxken van de “*Samenwerkende Weverijen van Kerkxken*” was de eerste aanzet in de sociale beweging van de Daensisten om onder het motto “helpt je zelve en elkander” de sociale problemen te bestrijden. Onder impuls van Aloïs De Backer werd te Denderhoutem een sociale verzekeringskas, de veeverzekering Sint-Amandusbond, melkerij Sint-Paulus en een vakbond opgericht. Maar de ambities De Backer reikten verder dan Kerkxken en Denderhoutem. Samen met Frans Lambrecht, Prosper De Pelsmaeker en anderen waren zij de stichters van honderden sociale daensistische verenigingen in Vlaanderen.

“Weefgetouwen zijn uitgevonden die gedurig zingen zonder heerschen te worden”

De stichting van samenwerkende weverijen was een onverwacht antwoord voor de katholieke werkgevers. Ze dachten dat de afgedankte wevers met hangende pootjes zouden terugkeren. Maar de wevers werden niet in de steek gelaten door hun leiders. Reeds een paar dagen na de oprichting van de samenwerkende weverijen werd er in “De Denderbode” van zondag 21 februari 1897 de spot mee gedreven.

“Van tak op tak- Zingende weefgetouwen.

Men komt eene coöperatieve weverij van linnen te stichten. Zij zijn reeds aan 't werk en een waar natuurwonder is er bestatigd geworden. P. De Tuijer schrijft aan “Klodde Roeland” dat er in deze gemeenten van Kerkxken en Denderhoutem nu weefgetouwen zijn uitgevonden die gedurig zingen zonder heerschen te worden: Verlossing! Verlossing! Verlossing!

't Is schoon en eêl om hooren, schrijft heerschap De Tuijer.

Denderbode stelt geen blind vertrouwen in al die natuurwonderen van de nieuwe groene wereld, want 't zou soms wel kunnen gebeuren dat die nu heden zouden kunnen beginnen te hakkelen en nog slechts gestadig zuchtend herhalen: Vermorsing!... Vermorsing!... Vermorsing van ons centen! ... En dan? Ja, en dan?... dan zal 't P. De Tuijer geworden zijn. Jan De Fluiter.

De gebeurtenissen in Kerkxken beroerden de ganse streek. Schande werd gesproken over de manier waarop de stakers gebroodroofd werden terwijl de bazen in weelde leefden. In “Klokke Roeland” van zondag 21 februari beschreef Advocaat Aloïs De Backer de ware toedracht en de rol van de socialisten voor het geweld en de beschuldigingen tegen burgemeester en pastoor. Maar “De Denderbode” 28 februari 1897 legde terug alle schuld bij de Roelanders en hun leiders.

“Kerkxken. Bericht aan de Nederhasseltschen boer”

Mannen zoals gij, die de welbekende waarheid bestrijden en loochenen zijn geen antwoord waardig; want hoe meer men eenen zwarten pot aanraakt, hoe zwarter men zich maakt. Uw gezeever van zondag laatst in “Klodde Roeland”, nopens de werkstaking van Kerkxken, is veel te laag, en wij achten ons te ver verheven boven zoo eene gemeene taal, -die zeer waarschijnlijk uit

Fransmannen of trimards

Benaming voor de Vlaamse seizoenarbeiders die in de 19de en de 20ste eeuw naar Frankrijk trokken om er bij de grote boeren de oogst in te halen of bieten te hakken en te rooien. De werk- en leefomstandigheden waren er vaak slecht, de mensen werden er ruw en brutaal behandeld. Velen raakten aan de drank. Tijdens de winterperiode overleefden ze met thuisweven en het wildstropen. Door de burgerij werden de fransmannen behandeld als het uitschot van de maatschappij en als mensen van laag allooi.

De Christene Volkspartij beloofde in haar programma onder punt 11 “Sekretariaat van ’t werk: ondersteuning van landverhuizers en van werklieden die in den vreemde gaan werken”

Ze trokken zich al vroeg het lot van de fransmannen aan en velen werden medestander van de Christene volkspartij. Ze zorgden er vaak voor dat meetings gestoord door de katholieken konden doorgaan en zorgden voor de veiligheid van daensistische sprekers. Als de fransmans op het toneel verschenen, zongen de rijke lui en door hun dronken gemaakte herrieschoppers snel een toontje lager.

*de Leebeekse bosschen komt- om met lieden van dat geslag eenen pen-
netwist te houden; want zulke schrijvers zijn aanhangers van
Voltaire die zegde: Lieg maar voort, er zal toch iets overblijven.*

*Kom naar Kerkxken, fijn geknevelde boer, en vraag daar eens aan
alle deftige lieden – maar niet aan mannen van uwen kaliber hoor!
– wat er van die kwesties is, dan zult gij er met kennis van zaken
kunnen over spreken, want nu weet ge er geen woord van, en dan
zult gij u kunnen overtuigen dat gij schaamteloos gelogen hebt in uw
artikel, en dat al wat wij er over zegden in Denderbode en Recht en
Vrede de zuivere waarheid is.*

*Het dunkt ons dat gij goed de rekening kunt maken van Ministers,
Senaat en Kamers, van fabrikanten, werkvolk, alcohol- en bier-
drinkers, maar als gij uwe eigen rekeningen zoo goed kunt maken,
dan zal het wel gaan; doch ’t gebeurt dikwijls dat zulke mannen
hunne rekeningen laten liggen.*

*De wevers van Kerkxken zijn knappe en naarstige werklieden dat is
door iedereen zeer wel gekend; ’t zijn slechts eenige heethoofden,
mannen der volkspartij, van elk wel bekend, die liever drinken en
slenteren dan te werken, maar die zullen den goeden naam van het
werkvolk van Kerkxken hoegenaamd niet kunnen doen verliezen,
wees er zeker van. En die vier of vijf drinkeboers moogt ge stoutelijk
voor u houden, Nederhasseltsche boer; wij hebben ze liever verloren
dan gewonnen.*

*Gij hebt beproefd, evenals nog eenige kopstukken der Roelanderij en
visschers in troebel water van Kerkxken, om voordeel te trekken uit
die werkstaking voor uwe partij; maar gij hebt u deerlijk de vingers
verbrand jongens, want zij, de wevers van Kerkxken, leden van ’t
syndicaat, en leden der volkspartij hebben verklaard dat ze nu eens
wel ondervonden hebben welke leugens “Klodde Roeland” aan hare
lezer durft opdisschen. En geen wonder, al de werklieden kennen
zeer wel die zaak; ze kennen ze grondig, en gij durft dan in uw blad
juist het tegenovergestelde schrijven en allerlei leugens afkondigen, ’t
is schande. Ook zijn er verscheidene die ons gezegd hebben, dat ze
zich nu geheel van die partij afscheuren. Dat is het voordeel, “Vodde
Roeland” dat de werkstaking van Kerkxken u heeft opgeleverd!*

Dat de vele wildstrovers kortelings naar Frankrijk zullen vertrekken

De gemoederen kwamen niet tot rust. Er heerste angst en onrust. In een paar weken ontstond er een breuklijn tussen katholieken en de zogenaamde scheurmakers, die drie generaties lang duurde. Men betoonde openlijk zijn trouw aan de gevestigde macht, anders werd men als scheurmaker aanzien. Een eerste harde kern socialisten keerden openlijk de kerk de rug toe. Voortaan zag men ze nog eenmaal per jaar in de kerk, zogezegd om hun Pasen te houden.

Voor de thuiswevers - seizoenarbeiders, zogemaande fransmannen, leden armoede door de staking en zochten hun heil in stroperij. Kerkxken was een belegerd dorp door Franstalige gendarmen. Op 26 februari vroeg de politiecommissaris van Aalst om de gendarmen terug te trekken, waarop het gemeentebestuur antwoordde.

“Kerkxken den 5 maart 1897

Mijnheer de Kommissaris, Wij hebben de eer U ter kennis te brengen als gevolg aan Uw brief van den 26 februari laatstleden. Reg. B.nr. 542 dat volgens ons oordeel de hulpgendarmen noch eenige dagen op hunne wederzijdse posten zouden mogen verblijven, in afwachting dat de vele wildstrovers kortelings naar Frankrijk zullen vertrekken.”

De vermindering van het werkloon betrof slechts 3 artikelen

De hetze in de pers hield aan, doch de toon in “De Denderbode” van 28 februari 1898 was wat gematigder. De derde aangekondigde loonsvermindering, oorzaak van de staking en onlusten, werd nader toegelicht. Alhoewel iedereen in het dorp wist dat de valse beschuldigingen tegen de pastoor en de burgemeester opgezet spel waren van de socialisten uit Aalst, bleven ze deze aantijgingen maar in de schoenen van de Roelanders schuiven.

“We hebben nadere inlichtingen ingewonnen betreffende de werkstaking te Kerkxken. De vermindering van het werkloon betrof slechts 3 artikelen van de 150 door M. Smits gefabriceerd. In Engeland, te Londen, moest de heer Smits concurrentie houden tegen eene Zwitserse en Duitse firma voor de levering van 110 stukken stoffe tegen zeer lage prijs. Verscheidene werklieden van ’t fabriek waren zonder werk en M. Smits nam het besluit van zich met eene geringe winst te bevredigen en aan de wevers voor te stellen die 110 stukken af te werken, en die 110 stukken alleenlijk, dus slechts voor die levering, tegen verminderd loon. De bepaalde prijs werd den wevers niet opgedrongen, maar er werd hun alleenlijk gevraagd of ze die 110 stukken tegen dit loon wilden afweven.”

Na een dag besluiteloosheid der wevers kwamen de groene kwaadstokers, de visschers in troebel waterken en tusschen en de werkstaking ontstond.... En welken zijn de gevolgen ervan voor de werklieden? ’t Verlies van veertien dagen dagloon; 2e een veertigtal breedwevers die 4 maanden werkloos zullen blijven, terwijl zij met het verminderd loon dat was voorgesteld om de 110 stukken te weven en waarvan hooger spraak, twee franks daags konden verdienen.

Ziedaar de waarheid over de werkstaking te Kerkxken.

M. Smits logenstraft krachtadiglijk dat hij aan zijne wevers zou gezegd hebben dat de voorgestelde loonvermindering door den E.H. Pringels, Pastoor en den heer Meganck, Burgemeester, zou aangeraden zijn geweest. Die lastering werd door de groenen verspreid.

Wij besluiten: al wat er te Kerkxken komt voor te vallen, is de schuld van eenige groene opstokers van visschers in troebel waterken die de werklieden als schepnet willen gebruiken.”

Voor de beschuldigingen aan de pastoor en de burgemeester dat zij de loonsvermindering steunden, zat Victor Van Der Haegen dwars. Hij begreep de strategie van de socialisten niet. Waarom door leugens zoveel wevers en hun gezinnen in armoede storten? Priester Daens en ook de socialisten kwamen toch samen op voor de lotsverbetering van de werklieden!

Joris De Kegel

(Wordt vervolgd)

**Donderdag 6 maart verzorgde de Heemkundige Kring voor de OKRA-afdeling te Kerksken een voordracht over de geschiedenis van Kerksken met daaraan gekoppeld een dialectquiz. Paula Gees kaapte de eerste prijs weg en 3 dames ontvingen een GRATIS lidmaatschap HK:
*Martha Hunninck, Estelle Baeten, Paula Vonck.***

Een (on) bekende Denderhoutenaar

Joseph MORRAYE (1883-1944)

Josephus Achilles Morraye werd in Denderhoutem geboren op 23 april 1883 en overleden in Gent op 6 oktober 1944. Op 7 oktober 1907 huwde hij met Aline Ludovica Borms (Denderbelle 28.10. 1877 – Gent 09.09.1960), dochter van de burgemeester van Denderbelle. Het echtpaar vestigde zich aan de Frère Orbanlaan ,36 in Gent.

Josephus was de zoon van Amand-Prosper, onderwijzer en later koopman in bieren en likeuren en van Rosalie De Schrijver, geboren te Denderhoutem op 22 oktober 1855 en overleden te Gent op 30 januari 1920. Hij was de oudste van acht kinderen: Josephus (1883-1944), Arthur (1886-1933), Jules (1887-1959), Eduard-François (1890-1890), Marie-Emilie (1891-1978), Richard (1894-1973), Marie (1896-1984), Louis (1898-1967).

Hij werd handelaar in kurken stoppen en richtte na WO I in de Lange Violettestraat in Gent een zaak op waar hij kurken en toestellen voor het bottelen van wijn en het automatisch reinigen van wijnflessen verkocht.

In de Brusselse Plattestein, pal bij de Beurs, had hij een verkoopkantoor. Later werd hij er medestichter van de Internationale Jaarbeurs van Brussel. Tijdens de Eerste Wereldoorlog verbleven zij in het Franse Rouen.

Door zijn aanzien en inzet werd hij deken van de Lange Violettestraat. Hij was ook een van de bezielers en eerste voorzitter van het Syndicaat van de Federatie der Handelaars van Gent. Jozef en Aline kregen twee kinderen en acht kleinkinderen.

Op het Campo Santo in Sint Amandsberg vinden wij zijn grafzerk (graf A 171). Het monument bezit een grote, rechthoekige reliëfplaat waarop een zittende moeder met kind en een rechtstaande man met een hamer en aambeeld. Bovenaan links de tekst: " J'ai toujours travaillé pour le bien général ", wat verwijst naar zijn intens sociaal engagement. Onderaan rechts de signatuur van de kunstenaar Geo Verbanck.

Ongetwijfeld heeft zoon Clément contact genomen met Geo Verbanck. Hij kende namelijk het kunstenaarsmilieu goed en heeft zelf enkele boeken geschreven die geïllustreerd werden door Nojorkam (zoals bvb het boek *Gent, de stad der drie Keizers*, 1980). Clément heeft na de dood van zijn vader het bedrijf overgenomen. Meteen werd hij door de Gentse handelaars gevraagd zijn vader op te volgen als voorzitter van hun Federatie. Clément aanvaardde en werkte onmiddellijk de laatste droom van zijn vader uit: ook Gent een Jaarbeurs geven om de stad na de moeilijke oorlogsjaren er economisch opnieuw bovenop te helpen. Op 6 september 1946 opende de "Internationale Jaarbeurs van Vlaanderen" zijn deuren in het Gentse Citadelpark, de eerste internationale jaarbeurs op het Europese vasteland na de bevrijding.

Bron: CAPITEYN A., DECAVELE J., *In Steen en Brons van Leven en Dood, Gent 1981, blz. 150, uit het boek 50 Jaar Internationale Jaarbeurs van Vlaanderen, Gent 1995*

Bevolkingsregisters van de Stad Gent, met dank aan de heer Philippe Debergh.

Gesprekken en briefwisseling met kinderen en kleinkinderen.

Info: René De Paepe

Jeugdherinneringen van een Haaltenaar

Kinderjaren

Ik herinner me zeer vaag mijn eerste kleuterjaren bij zuster Scolastica, een heel klein braaf zusterke. Het volgend jaar was het bij zuster Gudula, een heel kwaai. Wat op mij grote indruk maakte: twee kinderen, ik ken hun naam niet meer, met kaal geschoren kopke, die op hun knieën zaten en slaag kregen omdat ze de 12 artikelen van het geloof niet kenden.

En dan, met veel meer herinneringen uit het 1ste studiejaar bij mevrouw Meganck van Denderhoutem (*juffrouw Fluit*). Ik was echt haar lieveling en mocht mijn eerste communie nog eens overdoen. Wat me in zekere zin gekwetst heeft was wel: ze gaf me ooit een mond-muziekske die ze afgenomen had van een ander kind.

Stel je die eerste communie niet te veel voor: 's morgens heel vroeg met moeder naar de kerk, het ontbijt met 'n stuk chocolade en terug naar school. Naast mijn klas was die van zuster Anna en boven ons was er die van de corpulente zuster Barbara.

Van het klooster en zijn bewoners (de zusters) denk ik terug aan de boerderij waar nonkel Victor Mally met zijn groot gezin de boerderij opdreef. Hij werd er geholpen door zuster Louise, die ook met de maaimachine manoeuvreerde en door oudjes van het rusthuis, daar geplaatst door "*den Armenraad*". Ik wil er aan toevoegen dat de oudjes, binst hun werk, niet schuw waren van een druppelken en naar het '*druppelhuizeken*' hun gedoe gingen doe.

Van die oudjes blijft Naren, met zijn heel lange nagel die diende om de pijp uit te kuisen, het meest in mijn herinnering. Hij was een man die met karamellen versjes sprak en op "*'n goeie dag*" of een aanspraak gevat met een versje antwoordde. Deze volkse figuur werd enkele jaren in Haaltert door de VTB-VAB en de Vrolijke Musici 'vereeuwigd' als de reus Naren.

De ouderlingen zaten soms in het hofke dat paalde aan de school te suffen, maar binnen hadden ze elk een zetel, op een vaste plaats, die strikt van hen alleen was.

Nog heel goed kan ik me ook de weesjes (een dertigtal jongens en meisjes) herinneren die in de steek gelaten werden of waarvan de ouders overleden waren. Elke dag gingen zij in groep samen met de zuster naar de kerk. Zij hadden hun vaste plaats, vooraan links binnen de communiebank aan het altaar van O.L.Vrouw. Telkens ik ze zag was ik er zo triestig om, vol medelijden.

En dan naar de grote school op de Hoogstraat. Eerst bij juffrouw Hunninck van de Achterstraat, wiens broer Marcel in onze klas zat. Hij schreef later nog een boek 'Haven zonder baken'. De juffrouw incasseerde een trap van een rakker uit "*den Blok*" omdat zij hem had gestraft.

Vervolgens bij meester Pieter Arents van Nederbrakel en bij de meester van Ottergem (Octaaf Baeyens). Meester Baeyens was een "*kolorieke*" man. Ik werd een keer op het matje geroepen en hij beschuldigde mij van het werpen van een steen door de glasramen van de kerk. Bij het terugkeren naar mijn plaats gaf hij mij zo'n danige ferme trap dat ik enkele dagen heel veel pijn had.

De directeur, Mr De Smedt, was een man met een stuurse blik. Zijn madam kwam bij ons naar de winkel. Hun zoon, een jongen van 12 jaar stierf na een operatie. Hier maakte ik voor het eerst een stervensdrama mee.

Toch was ik blij dat ik niet bij meester Van Hove moest, want die was gekend als een vieze, en weinig hygiënisch. Niemand mocht op vrijdag haring eten, want dat stonk. Elke leerling

moest 's morgens de handen tonen... Elke dag inspectie, waarbij die van “den Blok” en “d'Eilanders” dikwijls op de strafbank zaten of er met de regel van langs kregen. Toen een zekere Vleurinck op de meester zijn knie lag en deze wilde kloppen liet Vleurinck een luide “prot”, tot grote hilariteit van de ganse klas.

Meester Van Vaerenbergh, “de meester van Mere” met zijn zware motto, was een degelijke onderwijzer. Wij leerden er veel wiskunde, tekenen en hij bracht de liefde voor de sport bij. Achiel Van Impe, wiens vader en zijn nonkel Stant in de koers reden moest elke maandag verslag uitbrengen over de wedstrijden van de zondag, want de meester schreef in de toenmalige “Sportwereld”.

Uit Welle kwam meester Langelet die bij vele leerlingen de liefde voor muziek en de letterkunde heeft bijgebracht, maar veel meer hamerde hij op “het schone Nederlands”. Er was een briefje in omloop op de speelplaats en als iemand dialect sprak, gaf de bezitter het briefje door. De nieuwe bezitter noteerde zijn naam en ging op zoek naar een nieuwe zondaar. Op het einde van de week werden de straffen uitgedeeld. Met zijn klarinet speelde de Vlaams gezinde meester alle Vlaamse liederen en wist reeds verhalen te vertellen van de Duitse straffkampen. Hij schreef ook cantates, die dan uitgevoerd werden door de Haaltertse schoolkinderen, o.m. een kindercantate ‘De Vrede’ die uitgevoerd werd in 1936 op kermis donderdag op het Bruulplein.

Een paar bijgebleven feiten: een paar leerlingen uit Ede hadden het geld voor het spaarboekje van de nationale spaarkas (in voege in elke school) opgesnoept. Hun straf: gans de week, gedurende “den alaport” rond de speelplaats met de lei op het hoofd, waarop stond: “ik ben een dief”. Om nooit te vergeten!

Elk jaar deed onze school mee aan de Kantonnale examens en de meesters gingen er prat op als hun leerlingen bij de beste waren. Daarvoor moest thuis speciaal gestudeerd worden. Onze Louis, een bijzondere goeie leerling, werd aangeduid samen met Fonske Redant, Tuurke van den Ede, Jef Herreman, Albert Redant en nog enkele andere. Mijn echte kameraden waren o.m. Milleken Van den Steen, Paul De Rouck, Cyriel Neirinckx, Jef Perreman en Jef De Bic. Onze gierige directeur gaf voor 5 fr. Franse les, waar wij later op het College wel mee geholpen waren en Paul en Jef Redant en ikzelf meekonden in de 6de Latijnse in St. Denijs-Westrem.

Mijn broer, Frans was de eerste misdienaar in onze familie. Hij heeft het niet lang uitgehouden, zo vroeg opstaan. Onze Maurice en ikzelf bleven langer in dienst. Onze mede-misdienaars waren: Frans van Fintjen den boy, (later Capucijn Bienvenue), Paul Godefroid (later broeder Godualdus te Oostakker), Paul De Meyer (later redemptorist), Julien De Meyer (uitgetreden redemptorist) en Laurent De Rouck, die achter de pastoor zijn rug, met zijn hand aan de neus deed alsof er “iets” ontsnapt was, maar nadien buiten vloog. Pastoor Van der Mijsbrugge is me het meest bijgebleven, met zijn pijp en dik buikske. “Ventje”, zei hij soms, “gij hebt een braaf moederken”. Eénmaal heeft hij de wijwaterborstel naar mijn hoofd gegooid, na de “Asperge me” (rond gaan in de kerk vóór de hoogmis om de gelovigen te besprenkelen) omdat ik niet vlug genoeg was om de kwispel aan te nemen.

Bij onderpastoor Coppens deed ik mijn plechtige communie. Wij zaten vooraan na de kinderen van inspecteur Roels: Mieleken Van den Steen voor mij omdat zijn vader in de Kerkfabriek zetelde en ik omdat vader de duiven van den onderpastoor slachtte. Het communiefeest was een koffietafel voor burens en goeie winkelklanten.

Met koster Jooris waren we echt een beetje kameraad. Wij hielpen alles klaar zetten en met kermis mochten wij de beiaard helpen installeren, d.w.z. de drie klokken met draden verbinden en helpen bij het luiden.

Mijn broer, Maurice was veel ziek en ik moest ervoor opdraaien, maar het bracht op! Wij kregen fooien van de trouwers en wanneer die munten gooiden uit de trouwkoets, waren wij iets vlugger dan “de doppers” die er ook op aasden.

Een koordienst bestond uit drie opeenvolgende missen en bij begravingen gingen wij mee naar het afgelegen kerkhof. Ondertussen waren wij veel afwezig in de klas. Wij voelden ons nuttig en boven de andere omdat er geen controle was over het te laat komen. Ik ging graag naar de kerk en verlangde om priester te worden. Maar telkens ik de pastoor de preekstoel zag bestijgen werd ik angstig dat ik dit ook éénmaal zou moeten doen. Dit duurde tot na mijn humaniora. Met drie Haaltenaren trokken wij naar Don Bosco in St.Denijs-Westrem en behaalden de beste resultaten in de humaniora.

‘De Roucken’

Ons vader komt van de Houtmarkt. Zij hadden volgens de normen van die tijd een tamelijke boerderij en een groot gezin. Vader Jan was de oudste. Grootmoeder, die ik nooit gekend heb was Pauline Thybaert van Hofstade. Vader bracht er de eerste jaren van zijn huwelijk door, waarschijnlijk vóór ze de boerderij van zijn ouders had overgenomen. Mijn grootvader, Karel Lodewijk, die ik mij nauwelijks herinner met zijn pijpke en zijn schippersmutske... hij stierf in 1926. Bij hen woonde nonkel Tist... ik weet niet hoe die er uitzag, ik verwar beiden met elkaar. Maar ik hoorde altijd vertellen dat hij met een zelfgemaakte kar met de klein mannen moest wandelen. Op een keer bij de thuiskomst stelde hij vast dat er ene ontbrak, onderweg kwijtgespeeld.

De meeste broers en zussen van vader trouwden en ons vader was gedoemd om als suiker-nonkel bij nonkel Leo te werken. Gelukkig ontmoette hij Karolienens Victorine uit Ede. Daar waren nog enkele dochters beschikbaar en het klikte, alhoewel vader 6 jaar ouder was. Hij kreeg een koe en een brok land om te starten.

Vader en Victorine trouwden heel vroeg in de morgen in 1916 en gingen op huwelijksreis naar de dierentuin van Antwerpen. Hun eerste woonst was op de Hoogstraat en nadien op de Houtmarkt.

De zoektocht naar een definitieve woning duurde lang, telkens kwam vader van een openbare verkoop terug met lege handen. Toen de woning, op de Hoogstraat waar ik geboren ben verkocht werd, zei moeder: *“Jan, luister, als je nu zonder huis terug komt laat ik u niet binnen”* en...’t was roos. Er was een stal voor de beesten, een varkenshok en een stroschelven, dit was voor hem voldoende. Vader was een harde werker, maar buiten zijn paar koeien: geen kar, geen ploeg en geen paard. Zijn schop en zijn kruiwagen met de hond ervoor, was genoeg, hij was thuis immers altijd de werkende knecht geweest.

Gelukkig was ons moeder Victorine een ondernemende vrouw en met de snel op elkaar volgende kinderen diende er iets te gebeuren. Zij opende een winkeltje en verkocht er alles en nog wat, van zeep en kaas, *‘poeierkes van ’t wit-kruis’*, klompen en pantoffels. Haar eerste klant was een *‘vreemde’* en zij heeft er altijd een engel in gezien.

Vader die geen paard kon mennen, deed altijd beroep op andere boeren (bijv. Stockman of nonkel De Rijck) en in ruil ging hij daar enkele dagen meehelpen.

Wij hadden voor het huis een hofken dat tot aan de smalle kassei met een sparren haag was afgesloten en daar had vader zijn *‘betravenput’*, maar moeder eiste er een deel van op voor haar pioenen, *‘janoffelkes’* en rozen. Op de hoek van ons hofke stond een elektriciteitscabine, waar de hoogspanningsdraden over ons huis vertrokken. Soms kwam er een arbeider met grote beveiligingshandschoenen contacten in en uit schakelen, wat voor ons geheime handelingen waren.

De oprit naar de woning was een zeer slechte en hellende kassei, moeilijk om met paard en kar op te rijden. De oude poort was en is nog gedateerd: 1736. De poortstijl was gegraveerd met runentekens, waarvan de betekenis voor mij nog steeds een geheim blijft. De poort pronkt nu in Hillegem.

Mijn zus, Lucie ging naar de kostschool in St.Lievens Houtem, ’n meisje moest daar volwassen worden en mijn broer Louis was de oogappel van vader omdat die werkzaam was en zeer flink studeerde.

Mijn nonkels en tantes

De oudste was tante Irma (ons Irre). Zij was getrouwd met nonkel Victor en woonden in een huisje in een zijstraatje van de Hoogstraat, waar zij in de oorlog nog een kamertje verhuurde aan haar nicht Irma, haar meter. Tante was praktisch doof en het was een echte intrigante die zorgde voor ruzie in de familie. Ik erfde haar koffieservies voor 120 fr, toen nog een hele som. Hare kleine Victor met zijn kaal kopke en dik rond buikske had op zijn boerderij een paar schapen, enkele kippen en wat konijnen.

Een anekdote: na de hoogmis stond de champetter op *'de stichel'* mededelingen te doen, terwijl een kwakzalver rode pillen verkocht, voor welke kwaal weet ik niet meer. Er stond ook een tandentrekker en nonkel bood zich aan. Iedereen keek aandachtig, de man toonde de tang met de getrokken tand erin, vol bloed. Nonkel kwam na de behandeling bij ons koffie drinken, voelde aan het gebit...zijn tand stond er nog. Tante is in een zekere armoede gestorven in het klooster, zo'n oude dag en dood was toen alleen voor sukkelaars.

Nonkel Miel trouwde in Nieuwerkerken met Marie Roelandt. De oudste van hun kroost, Paula, begon een meubelzaak maar stierf heel jong. Nonkel werkte aan 'den ijzeren weg' als machinist, ging met pensioen op 55 jaar en werd er 96! Hun kinderen Paula, Irma, Maurice, Marcel en Louiske ontmoetten wij met de jaarlijkse kermis. Zij mochten naar de danszaal, voor ons was dat zonde!

Nonkel Miel was opgeëiste van 14-18 en werkte in Duitsland. Op zijn negentigste bezocht hij zijn Duits verblijf, en werd er hartelijk ontvangen. In een plaatselijk blad verscheen een foto van de kranige man met de tekst: *"Der Miel ist zuruck gekommen"*.

Tante Justine verzeilde naar Welle met nonkel Sis. Zij was potdoof, en ik, haar petekind, moest nooit mijn nieuwjaarsbrief lezen. Ze zei: *"mij siske (haar troetelwoord) niet doen, ik versta er toch niets van"*. Ooit werd zij door de trein gegrepen toen zij langs de spoorbaan naar Nieuwerkerken ging voor een begrafenis..., dubbele schedelbreuk, maar zij genas. Hun zoon, Albert nam de boerderij over en Irene trad in bij de hospitaalzusters te Reet.

Nonkel Doren ging te vrijen, maar kon moeilijk beslissen waar en met wie. Hij nam op de zondagmiddag zijn klak, wierp die omhoog en de klep viel naar Denderhoutem toe. Hij ontmoette er tante Marie, zij trouwden en boerden op een boerderij in 't Eiland. Ik herinner mij nog goed 'n oude nonkel met een toeter aan zijn oor (hij was hardhorig). Hun kinderen, even speciaal als hij waren: Lisabeth, Francine en Victor. Nonkel Doren had een varkensbeer, Markies en met die Markies wandelde hij, zoals met een hondje, naar de zeug-klant. Hij kon geweldig vertellen en fantaseren en wij hingen echt aan zijn lippen. Hij vertelde onwaarschijnlijke verhalen, die wij met open mond aanhoorden, tot hij op het einde van het vertelstel laconiek zei: *"ik heb al genoeg gelogen, ik ga naar huis bij ons Marie"*. Hij is te vroeg gestorven.

Nonkel Victor, beenhouwer en getrouwd met een bakkersdochter, tante Clemence. Een grote kapblok, een weegschaal met twee witte marmeren platen en veel messen, dat was zijn winkel op de Hoogstraat. Hij had een paardje met kar en ik mocht soms mee met hem naar Aalst. Boven de kop van het paardje was een getuig met koperen ring en sterretje en dat sterretje wipte bij elke put rond de ring...gepassioneerd kon ik daar naar kijken. Vader vertelde dat nonkel Victor door de zuster dikwijls werd gestraft en moest na blijven. Hij liep telkens weg, zodat de zuster hem vast bond aan de bank. Tante Clemence haar zus, zij woonden in Herzele op de molen, overleed heel jong en de vier kinderen kwamen naar Haaltert bij nonkel. Eén van de kinderen, Victor verbleef op de Hoogstraat en vervulde zijn tijd met landschap schilderen.

Dan was er nog nonkel Leo, die huwde met Alice Brackx uit Wetteren (was werkzaam bij Arsène Lauwereys). Hij erfde na de dood van nonkel Tist de boerderij op de Houtmarkt, wat enige wrevel veroorzaakte bij vader. Tante Alice begon ook een winkel. Er kwamen 5 kinderen. Telkens er eentje kwam bij ons, lukte het eveneens bij nonkel Leo. Wanneer de geboorte naderde moesten wij op vakantie bij nonkel Jan en omgekeerd. Waren onze ouders geen al te

dikke vrienden, de kinderen konden het echt goed vinden met elkaar. Wij vormden echte duo's: Achiel-Louis, Lucie-Agnes, Maurice-Laurent, Paul en ik.

Nonkel Leo wist meer van aanpakken als boer, had een geweer waarmee hij mussen schoot. Hij had een paard en veel allaam, meer koeien dan wij en een volwaardige boerderij. Ons boerderijtje steunde meer op de goed functionerende winkel, midden in het dorpscentrum.

Bommen

Wereldoorlog II is voor onze families in vergelijking met vele anderen tamelijk goed verlopen. Buiten de vlucht naar Frankrijk, opeising en de kampen voor Maurice (Duitsland) en ik (Westkapelle en Jabbeke), geen arrestaties en folteringen, geen ongelukken en weinig oorlogsgeweld in de buurt.

Zekere dag vielen er achter het kerkhof een reeks bommen die diepe krochten maakten op het veld van 'Zonensjan'. Het vliegtuig is dan in de omgeving van Wieze neergestort. Iets later hetzelfde scenario, maar met erge gevolgen op de Restert te Nieuwerkerken, waar de boerderij van den thuis van Emieleken van Welle werd vernield en twee slachtoffers maakte. Een kindje van enkele maanden oud overleefde de ramp.

Een paar keer was er gevaar o.a. toen een bommenwerper geraakt werd en neerstortte achter het kerkhof. In 1942 werden de klokken uit de kerktorens gehaald. Met ahoe-geroep werden de helpers uitgelachen. Men las toen overal: "wie met klokken schiet, wint de oorlog niet".

Vader droomde altijd van een grote boerderij, met zijn vier zonen zeker te runnen. Helaas het leven nam een andere wending. Ieder zocht zijn eigen weg.

Jozef De Rouck
Rustend pastoor te Baardegem

→ *Lidmaatschap nog niet geregeld?*

Doe het nu!

€ 10 of € 15 (steunende leden)

rek nr. 439-50833061-63

Dorpsraad Heldergem – Heemkundige Kring

Davidfonds Kerksken – Heldergem

i.s.m. Gemeentebestuur en Culturele raad

Vrijdag 25 april 2008 - 20 uur

Inhuldiging H.O.C. “De Fransman”

Opening Tentoonstelling “Seizoenarbeiders”

Een selectie uit het fotoarchief van de Heemkundige Kring

Open op zaterdag 26 en zondag 27 april

van 15 – 18 uur

Voorstelling van het boek

“Van Fransmans en Walenmannen”

Vlaamse seizoenarbeiders in den vreemde

in de 19de en 20ste eeuw

van Dirk Musschoot

“Seizoenarbeiders waren mensen met handen aan hun lijf”

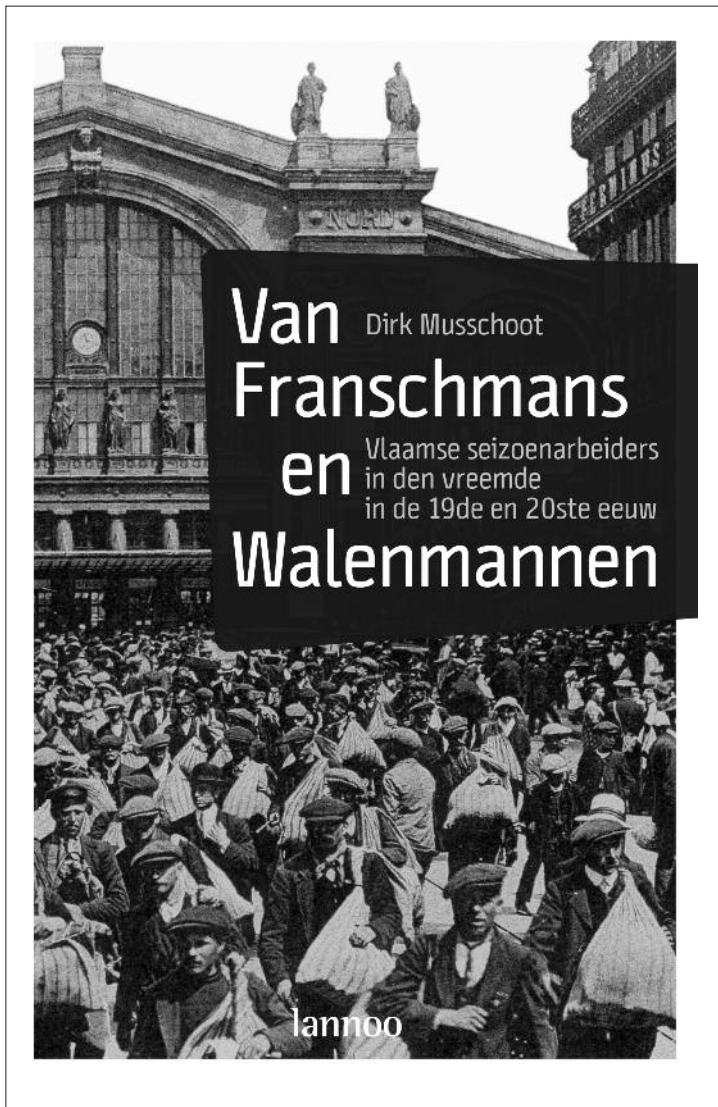
Journalist Dirk Musschoot heeft weer een stukje lokale geschiedenis te boek gesteld. In *Van Fransmans en Walenmannen* vertelt hij het verhaal van de Vlaamse seizoenarbeiders die in de 19de en de 20ste eeuw om den brode de taalgrens overstaken: naar Frankrijk of Wallonië, om er te werken in de bieten, de suikerfabrieken, de cichorieovens en de steenbakkerijen. Om zijn boek te maken, spitte Dirk Musschoot weer diep in onze regio.

Dirk Musschoot was hier al eerder, om informatie te sprokkelen voor zijn boek over de Vlaamse passagiers op die onfortuinlijke Titanic, later om kennis te maken met emigratieverhalen, of met avonturen rond de bevrijding van de Tweede Wereldoorlog. Telkens was hij daarbij bij ons een welkome gast. De heemkundige kring vindt het van belang dat de lokale mondelinge geschiedenis de kans krijgt om in een boek bij een nationale uitgeverij (Lannoo) een breed publiek te bereiken.

Voor zijn boek over de seizoenarbeiders is Dirk Musschoot in onze regio op sleeptouw genomen door Roger De Troyer en Joris De Kegel. Zij lieten hem kennismaken met de Fransmansgeschiedenis van Heldergem en omliggende gemeenten, en brachten hem in contact met enkele seizoenmannen van toen. In het boek staan levendige getuigenissen van onder meer **Alfons Brewee**, **Kamiel Ottoy** en zijn echtgenote **Anna Piron** (Haaltert), **Nestor De Troyer** en echtgenote **Juliette Buyl**; **Petrus Souffriau** en echtgenote **Maria De Troyer**, **Florent Van de Velde** en echtgenote **Ivonne Doolaeghe**, **Robert Van Snick**, **Joris Verbeken** en echtgenote **Elza Haegeman** en **Maurice Vijverman** (Heldergem). Ze vertellen over hoe hard het afscheid was, hoe de reis naar Frankrijk verliep, wat voor een zwaar labour dat werk in de bieten wel was en hoe ze na maanden afwezigheid weer thuis kwamen. Het zijn verhalen die niemand onbewogen laat. Dirk Musschoot: “Het zijn dezelfde verhalen die je leest in *Het leven en de dood in de ast* van Stijn Streuvels, of in *Bieten* van Felix Dalle. Alleen, dat waren romans. De verhalen van de geïnterviewden zijn écht

gebeurd, en daardoor des te aangrijpender. Als je van die mensen hoort in welke ellendige omstandigheden zij soms gelogeed waren – de ratten kropen 's nachts over hun strozakken –, hoe soms de eenzaamheid knaagde en hoe triest zij het vonden om niet thuis te kunnen zijn, waar hun zoon of dochter werd geboren, dan word je daar heel stil van.”

Het valt Dirk Musschoot op hoe weinig mensen nog weten dat wij zelf ook seizoenarbeider zijn geweest. “Het is vreemd. We spreken vandaag van die Polen, Roemenen en Sikhs die pakweg in ons Haspengouw aan fruitpluk doen, maar we vergeten dat wij nog niet eens zo lang geleden zelf naar den vreemde zijn getrokken vanuit eenzelfde motivatie: overleven! Soms is ons geheugen toch wel echt kort.” Musschoot laat er in zijn boek geen twijfel over bestaan: “Die seizoenmannen waren mannen en vrouwen met handen aan hun lijf. Ze waren niet vies van veel en hard werken.”

Die verhalen van toen moeten bewaard blijven, zegt Musschoot. “Heemkundige kringen leveren wat dat betreft prachtig werk. Zij verzamelen schatten aan informatie, maar zij missen soms het podium vanwaar zij die informatie kunnen meedelen aan een breder publiek. Dat is wat ik met een boek als dit probeer te doen: ervoor zorgen dat er iets van die geschiedenis overblijft, dat we binnen honderd jaar nog weten wat hier vandaag is gebeurd.”

Het boek *Van Franschmans en Walenmannen* gaat niet alleen over de seizoenmannen uit onze regio. De meeste seizoenarbeiders kwamen uit West-Vlaanderen, meer bepaald de regio rond Koekelare. Niet voor niets staat daar nu het Fransmansmuseum. Een andere bron van seizoenarbeid is de Scheldevallei ten zuiden van Gent: steenbakkers! En dan had je nog de seizoenarbeiders uit het Hageland en de Zuiderkempen; die trokken vooral naar Wallonië.

Ook weinig geweten is dat er hier en daar in Vlaanderen monumenten staan ter ere van de seizoenarbeiders: in Koekelare, Aalbeke, Klerken, Madonna (Langemark), Maria-Aalter, Veerle-Heide, Rillaar en... Heldergerm, natuurlijk!

Dirk Musschoot heeft door zijn onderzoekwerk bewondering gekregen voor de seizoenmannen en -vrouwen. “Zo hard werken, zo wroeten, zo lang van huis zijn, leven in zulke oncomfortabele omstandigheden... Wie zou dat vandaag nog doen?”

Na *De Vlamingen op de Titanic, Wij gaan naar Amerika* en *België Bevrijd* opnieuw een boeiend boek over onze lokale geschiedenis

Dirk Musschoot, *Van Franschmans en Walenmannen* (Vlaamse seizoenarbeiders in den vreemde in de 19de en 20ste eeuw), Lannoo, 256 blz., 19,95 euro. (geïllustreerd met tientallen foto's)

Tijdens de voorstelling en tentoonstelling kan het boek gekocht worden aan 18 € i.p.v. 19,95 €

Een foto vertelt zijn verhaal

Op de Hoogstraat te Haaltert in het huisje met trapgevel huisde het gezin van Benedictus Sterck en Delphine De Saedeleer. Benedictus werd geboren te Haaltert op 9 maart 1867 en overleed er op 30 september 1932. Zijn echtgenote werd geboren te Mere op 17 juni 1879, zij was de weduwe van Karel Lodewijk Van Impe. Het paar huwde te Haaltert op 13 december 1905

Benedictus was herbergier en Delphine zorgde voor een kleine kledingzaak. Samen trokken zij met paard en kar naar de markten in de regio. Delphine was in de volksmond beter gekend als 'erlouzje Fine' (erlouzje: dialect voor horloge) omdat zij regelmatig de kerktoeren beklom om het uurwerk te regelen. Benedictus en Delphine kregen drie kinderen: Maria Nathalie (°28 september 1898, + 11 mei 1902), Emma Maria (°14 augustus 1900) en Maria Florida (°06 juli 1911, + 18 oktober 2005).

Maria Florida trouwde met Frans Jan Baptiste Van Cauwenbergh (Karolens Zjang) en er kwamen twee kinderen: Gaston (°1932) en Frans (°1940).

Op de foto 'Estaminet B.Sterck-D.De Saedeleer' met vlnr Delphine De Saedeleer met Gaston Van Cauwenbergh, dame in 't midden onbekend en Maria Florida.

Foto:

Frans Van Cauwenbergh

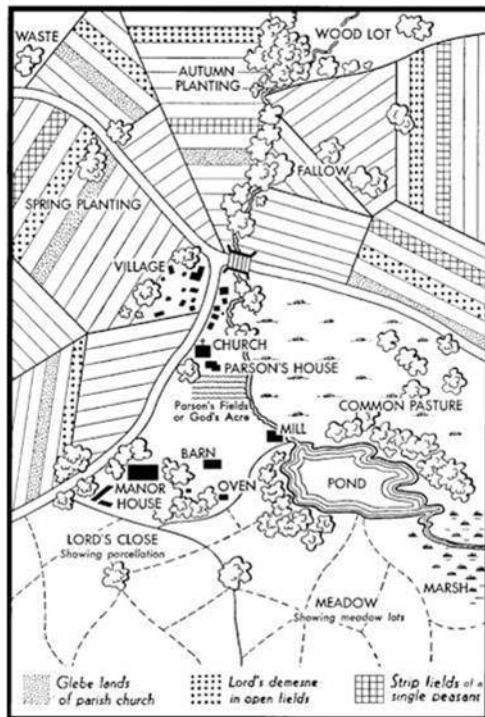
De heerlijkheden van de dorpen Haaltert, Helderghem, Kerksken, Terjoden en Denderhoutem

Haaltert lag in het “Land van Rotselaer”

Het is allemaal gekomen toen ik vernam van een collega dat Haaltert in het Ancien Régime in het land van Rotselaer lag. Pardon, Rotselaer ligt toch voorbij Leuven. Nee, niet in Rotselaer maar de heerlijkheid het “Land van Rotselaer”.

In feite was dit een heerlijkheid die Haaltert, Denderhoutem, Kerksken, Helderghem, Aigem en Vlekkem omvatte. Op de een of andere manier kwamen deze dorpen in de 13 de eeuw in handen van de familie van Rotselaer. Sindsdien noemde men dit gebied het “Land van Rotselaer”. Wat de oorspronkelijke naam was weten we niet. Daar de kern van deze heerlijkheid Haaltert was, zou het de naam de heerlijkheid Haaltert kunnen geweest zijn.

Wanneer en hoe deze Brabantse familie aan de Vlaamse bezittingen kwam is niet gekend. In 1279 werd Gerard van Rotselaer vermeld als heer van “Halstert” (C. Butkens, *Trophées tant sacrés que profanes du duché de Brabant*, deel 2, Den Haag, 1724, p. 188.). Maar of deze titel reeds slaat op de 5 voornoemde dorpen of enkel op het dorp Haaltert zelf, is niet geweten.

Een Engelse heerlijkheid ca. 1200

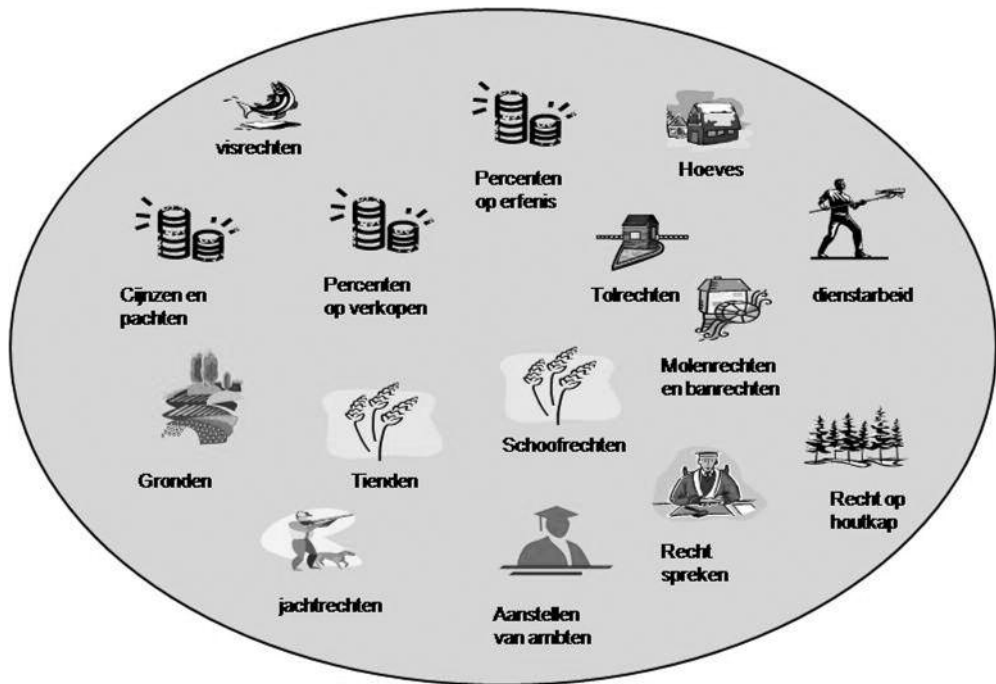
In elk geval deze familie smeedde de vijf dorpen te samen tot één heerlijkheid. Een heerlijkheid die de weduwe van de laatste erfgenaam Willem II van Rotselaer, met name Maria van Brabant, een bastaarddochter van Jan II van Brabant verkocht aan Hendrik van Vlaanderen voor 400 pond Vlaamse groten in 1331. De koper, Hendrik van Vlaanderen, die toen ook heer van Ninove was, werd toen eigenaar van een familiebezit, dat bijna 500 jaar lang één geheel bleef.

Wanneer we archief onderzoek doen in Haaltert merken we dat een heel groot deel betrekking heeft op de heerlijkheid “Het Land van Rotselaer”. Je bent als het ware verplicht meer te weten over het begrip “heerlijkheid”, wil je de geschiedenis van je gemeente doorgronden. Iets definiëren kan vrij moeilijk zijn !

Het is niet eenvoudig om een accurate definitie van een “heerlijkheid” te geven. Het probleem is dat de geschiedkundigen zelf het begrip niet duidelijk omljnd hebben. Dit omdat de situatie van een heerlijkheid afhankelijk was van zowel de periode uit de geschiedenis of het gebied waarin het lag.

In figuur 1: zie je een afbeelding uit een Engels geschiedenisboek van een heerlijkheid, met alle typische kenmerken: het landhuis, de schuur, de watermolen, het dorp, de gemeenschappelijke oven, de weidelanden enz. . Bij ons waren heerlijkheden vaak veel kleiner en misten vele elementen. Daarbij waren ze in Engeland vaak feodaal gekoppeld met vazalschap en militaire verplichtingen. Wat bij ons minder het geval was. Tevens waren er verschillen op regionaal vlak zoals tussen Brabant en Vlaanderen.

Goed laat ons dan toch een poging wagen. In diverse documenten uit de 17de en 18de eeuw worden heerlijkheden omschreven. Deze documenten worden “denombrementen” genoemd, maar op die naam komen we later nog terug. Ze geven een omschrijving van de grootte, bezittingen en rechten van een bepaalde heerlijkheid.

Een heerlijkheid is een pakket met eigendommen en rechten

Hieruit blijkt dat heerlijkheden een eigenaar hebben en dat de eigenaar dank zij dit bezit, rechten en inkomsten heeft over een bepaald gebied.

Een heerlijkheid is een pakket met bezittingen, rechten en vrijheden. Maar door de eeuwen zijn delen van dit pakket afgesplitst of vervallen of werden heerlijkheden gewoon verdeeld. Wanneer een stuk grond met bijhorende cijnsrechten afsplitst van de heerlijkheid is er dan

nog sprake van een heerlijkheid, of gewoon een perceel grond? Het leek me een beetje op het definiëren van een struik. Vanaf wanneer is de plant een struik, en vanaf wanneer is de struik een boom? Hoe goed je de definitie ook maakt, je vindt toch wel een gewas dat als het ware noch struik, noch boom is.

De jurisdictie van de heerlijkheid 'Land van Rotselaar'. Het witte stipje was een jurisdictie van Mere

met een geleerde term "jurisdictie" genoemd. Zo had de eigenaar van de heerlijkheid Herdersem jurisdictie in het dorp Herdersem, de eigenaar van de heerlijkheid jurisdictie over

Mespelare, de heerlijkheid Erpe over Erpe enz. We zijn geneigd aan te nemen dat elk dorp in feite een heerlijkheid is.

Nee, dit is niet zo. Zo had de eigenaar van het “Land van Rotselaar” jurisdictie in de dorpen Haaltert, Heldergem, Denderhoutem, Kerksken, Aaigem en Vlekkem. Zo vormde ook Erembodegem, Welle, Iddergem en Teralfene een geheel. De heerlijkheid Latem en Lilaer lag juridisch in Heldergem. Gijzegem had twee halve heerlijkheden en Nieuwerkerken was geen heerlijkheid. Verder lagen in de meeste dorpen kleine heerlijkheden met een beperkte jurisdictie.

Van Twembeke heeft in het “Land van Aalst”, gepoogd een lijst te maken van alle heerlijkheden in dit gebied. Hij gaf een opsomming van de bezittingen en de verschillende rechten. Het werd een onnavolgbaar meesterstuk. In meer dan 300 pagina's en na raadplegen van ruim 400 bronnen in tientallen archieven kwam hij tot meer dan 220 heerlijkheden! In een streek die in feite niet zo groot was. Het onderzochte gebied lag in Oost-Vlaanderen, in de regio tussen Schelde en Dender, zonder Dendermonde. Sommige waren zeer klein en omvatten slechts enkele straten. Anderen waren in verhouding reusachtig zoals de heerlijkheid Boelare die zich over 12 dorpen uitstrekte.

In onze gemeente was de situatie als volgt. In Haaltert die in het “Land van Rotselaar” lag, lagen delen die beperkt juridisch afhankelijk waren van de heerlijkheid “ten Broucke” en de geheimzinnige heerlijkheid “ten Eede” beiden gelegen te Nieuwerkerken. Ook het Hof ter Heiden moet er grondrechten hebben gehad. In Kerksken die ook tot “het land van Rotselaar” behoorde lag een heerlijkheid genaamd de “Wouterinck” en een enclave behorende tot de parochie en heerlijkheid Mere.

Ook Denderhoutem behoorde tot de heerlijkheid het “Land van Rotselaar”, maar een deel behoorde tot de heerlijkheden “Vossevelde” en “ten Broucke”. Ook was er een heerlijkheid die “Ginderbinnen” werd genoemd.

In Heldergem was er een grote heerlijkheid die de naam droeg “Latem en Lilaer”, dat zich ook uitstrekte over Aaigem en Woubrechtgem, maar het behoorde juridisch ook tot het “Land van Rotselaar”.

In Terjoden was de situatie enorm complex. Delen behoorden toe aan de heerlijkheid “Erembodegem”. Maar de eigenaars van het “Hof ter Lokeren” en “Hof ter Wilgen” hadden er juridische rechten. Ook sprak men van de heerlijkheid “Terjoden”, dat wellicht ooit één was met het Hof ter Wilgen.

De rechten van een heerlijkheid

Niet alleen qua oppervlak verschilden heerlijkheden, ze bezaten ook verschillende rechten. Sommigen hadden het recht om mensen te verbannen en zelf de doodstraf uit te spreken, andere eigenaars hadden enkel het recht om belastingen te innen of enkel het uitschrijven van akten bij verkoop van gronden in de jurisdictie. Veruit de meeste heerlijkheden hadden enkel grondrechten. Deze rechten bestonden erin om grondrenten te innen, verkopen te acteren, of staten van goed op te maken.

Enkel het “land van Rotselaar” had in Haaltert en huidige deelgemeenten juridische rechten van hoger niveau, zoals het uitschrijven van boetes, innen van tolrechten, in beslag nemen van goederen, aanstellen van ambten en het verbannen van misdadigers.

Hierna een greep uit de processen van het archief:

Hoogbaljuw Cornelis de Baenst die Cornelis Roelands beschuldigde van laster (begin 17 de eeuw) Jan Pauwels die Pieter Meganck beschuldigde wegens agressie tegen zijn vrouw (eerste helft 17 de eeuw). Antonia De Putter die Steven Janssens en Marcus Huyghens beschuldigde van verkrachting (1603)

Cornelis Cornelis werd in 1620 verdacht van Sodomie met zijn paard. Joos de Saedeleere, Adriaan van de Perre, Robrecht Smet, Joris Schoonjans en Machiel de Meyere aangeklaagd wegens manslag op Hans Pypfroen (1612). Zo zijn ons 109 processtukken overgeleverd. (Bron: Archief van het "Land van Rotselaer")

Wie waren nu de eigenaars van deze heerlijkheden?

Uiteraard de rijke families. Heerlijkheden waren kostbaar want ze brachten geld op. Het bezit ervan werden normaal overgeërfd van vader op oudste zoon. Daar de meeste heerlijkheden ook lenen waren viel deze onder het Middeleeuwse leenrecht. Het vreemde is dat het bezit van een heerlijkheid ook recht gaf op een titel. De eigenaar mocht zich Heer noemen.

In een Koninklijk Edict van 8 mei 1664 kan een adellijke titel worden verleend naargelang de inkomsten van de leengoederen:

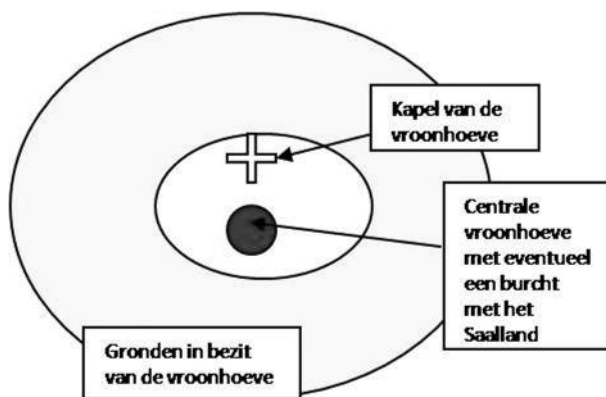
- voor een baronie: vanaf 6000 gulden;
- voor een graafschap of markizaat vanaf: 12.000 gulden;
- voor een hertogdom of een prinsdom: 24.000 gulden.

Dit waren reusachtige bedragen en in onze streek waren er slechts weinig heerlijkheden waaraan een titel werd verbonden. Mere werd een baronie in 1653, Lede werd een Markizaat in 1633 en Gavere werd een graafschap en in 1540 een prinsdom.

Een heerlijkheid was dus niet alleen waardevol voor zijn inkomsten maar ook voor de daaraan verbonden titel. Heerlijkheden werden handelswaar, gegeerd door rijke niet adellijke families. Deze "nouveau riches" konden zich met hun bezit een trap hoger plaatsen op de sociale ladder door op deze manier een titel te verwerven. Deze adel wordt ook wel eens grondadel genoemd.

De volgende families waren ondermeer bezitters van de volgende heerlijkheden:

- Het Land van Rotselaer: oa. Van Egmond, De Valdez, Du Bosch, Van der Haeghen, De La Tour Taxis...
- Latem en Lilaer: De Proost, Van Erpe, Triest ...
- Wouterinck: De Coninck, Stommelin alias Pieters
- Hof ten Broucke: Van der Dylft
- Hof te Lokeren: De Ruddere, De Paepe
- Hof ten Eede: 't Serclaes
- Hof ter Wilgen in Terjoden: Van Campen, De Bolle, Van Cotten
- Vossehole te Denderhoutem: Du Bosch
- Hof te Ginderbinnen (deels de Bijloke te Gent) ; van Etten
- Hof te Daerachter : Abdij van Ninove

Schema van een Vroonhoeve

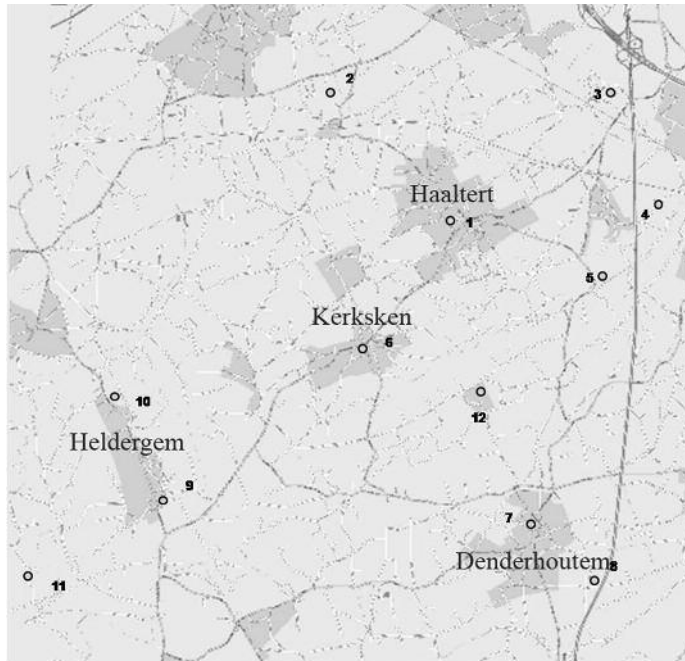
Opvallend zijn dat deze families voornamelijk komen uit het Gentse, met in mindere mate Aalsterse (De Proost) en Antwerpse families (Van Etten). Een verschijnsel die eigen was aan de gehele streek rond Aalst.

Hoe is dit allemaal begonnen?

Wanneer je min of meer weet wat heerlijkheden zijn, komen er meteen een massa vragen in je op. Van waar de grote verschillen tussen heerlijkheden onderling? Wat was het impact van een heerlijkheid op de gewone man? Wie regelde de administratie? Wat is er van overgebleven? Maar vooral: hoe zijn ze ontstaan? Het antwoord op deze laatste vraag zou vele

andere vragen beantwoorden. Waren ze misschien allen even groot en is de ene uitgegroeid tot een heel dorp en de andere vergaan tot een vervallen hoeve? Hoe ver moet men daarvoor in de geschiedenis terug gaan? Misschien tot de tijd van de vroege middeleeuwen?

Algemeen is men van oordeel dat het territorium van een heerlijkheid teruggaat tot de periode toen er nog geen steden waren en de plattelandsbevolking leefde in kleine woon-

1. Haaltert
2. Hof Ten Eede
3. Hof ter Lokeren
4. Hof Ter Wilgen
5. Hof Ter Heiden
6. Kerksken (Wouterink)
7. Hof te Daerachter (Denderhoutem)
8. Voshole (Vossel)
9. Hof te Latem
10. Hof te Heldergem
11. Hof te Ingelboutsvelde
12. Hof te Ginderbinnen (Denderhoutem)

gemeenschappen rond vroomhoeves, waarvan sommige misschien hun oorsprong hadden uit de Romeinse latifundia.

De eigenaar bezat onderdanen die voor hem werkten in en rond de vroomhoeve. We kennen ze beter als de laten uit de geschiedenisboekjes van de middelbare school.

In het figuur 4 zien we de structuur van zo een vroomhoeve. Centraal lag de hoeve ook saale geheten. Daar rond lag Saalland, de gronden van deze hoeve. Vaak bouwde de eigenaar een kapel dicht bij zijn hoeve voor zijn religieuze behoeftes en deze van de laten. Daar rond lagen de cultuurgronden van zijn laten, eveneens bezit van de eigenaar van de hoeve. De laten waren ook verplicht om enkele dagen te werken op het Saalland van de heer.

Indien alle heerlijkheden terug gaan op vroomhoeves kunnen we een kaart tekenen met hun ligging. Dit zou er dan zo uitzien voor Haaltert (Zie figuur hierboven).

Sommige van deze vroomhoeves zijn uitgegroeid tot dorpen, andere tot gehuchten en sommige zijn blijven bestaan als grote hoeves. Ongetwijfeld zijn er ook wel verdwenen of hebben alle jurisdictie verloren. Denken we hier aan het Hof D'Haeze, Hof te Gotegem, Hof ter Wilgen te Haaltert.

*Marc De Moyer
(wordt vervolgd)*

Oe zeggen men 'tommel in 't Eljergems (9)

Samengesprokkeld door Roger De Troyer

12-Groot en klein – Sterk en zwak

'es en echt boerepèjerd: zo sterk
'k bein tenje auësem: bekaft
'k bèn mauër en alve penne: ik voel mij maar zwakjes
'k ben zuë sloensj as ne schoteldoek: zo flauw, zo zwak, zonder fut
'k em em veel te schuën: ik ben veel te sterk
'k en ang nimmer oniejen: ik ben doodop, voel mij zwak
'k en kost giejene voet mee: ik kon niet volgen
'k en oo da ni vandoen: ik had het niet nodig
'k zau mij osten: ik weiger
't alvetteur: doormidden
't en es ni zeggelék: niet te verklaren
't es it va nimmendal: te klein, van geen waarde
't es mauër en bagatelle: 't is iets klein
't es va mijn knoppen: er komt niets van
au devuëren doen: uw best doen
d'an es gie'n klein bier: dat is iets groots
d'as giejene kak, hé: dat is iets groots
d'er en stauën gie'n pauëlen auën: zonder beperkingen
da kén ek ielemauël alliej'n: ik kan het alléén aan
da verbietj ze zelven: dat kan niet
da'n es ni te tellen: komt niet in aanmerking
dad es 't iejen en 't ander: iets groots en belangrijk
dat en missant ni: ik kan het alleen doen
dat es ongeluëflék: dat is iets groots
de jauëren liegen ni: de ouderdom eist zijn tol
de klein zijn van de jauër ni gruët: wat je me geeft is klein
e klein piejeperken: een zwak kindje
e klein pimpelmiejesken: klein van gestalte
e lang zjiejel: hoog opgeschoten
een kurte root: een kleine rij
een oud huis kein inschijten: instorten
en anjeken toesteken: helpen
en dormee gedauën: en zwijg nu, basta
en overtu'nd au ni: waag het niet
ge kuntj em uit zij vel schudden: zo tenger en zwak
ge kuntj en deur e moezegat trekken: zo klein
hij ee macht gelék as e éjerd: hij is zeer sterk
hij ee va zijn pluimen gelauëten: hij was te zwak, heeft verloren
hij eed ann'n gelék as schuurpuërten: grote handen
hij eed au ander wauterkes deur zwümmen: hij heeft al ergere zaken meegemaakt
hij eet een ei op: hij is ongeduldig, rusteloos
hij eet een pekking gekregen: een pak slaag gekregen
hij eet een toefelink gad: een pak slag gekregen
hij eet puitemagt: weinig kracht
hij en es mauër en skeet gruët: is heel klein
hij en mag er ni auën rikken: hij is niet evenwaardig
hij en zau der ni veel auën duëddoen: kan er niet veel aan verhelpen, hij is te zwak
hij en zetj ni lank nimmer trekken: hij verzwakt zienderogen
hij es dauër vuil gevallen: het beoogde doel niet bereikt
hij es nog gruun agter zijn ouëren: onvolwassen

hij es ter auën gezien: hij is verloren, te zwak
hij es ter deurgespetteld: met moeite doorgelopen
hij es ter petj'n af: hij heeft de strijd verloren
hij gink er neg ank mee: hij overrompelde hem
hij is dobbel geledj: dubbel gespierd
hij kein zij pauërt: hij doet altijd zijn deel van het werk
hij kein zij stik stauën: trekt zich voor niets of niemand terug
hij kén 't enje va zijn macht ni: hij is zeer sterk
hij kén aule weirk auën: hij is groot en sterk, veelzijdig
hij kén beirgen verzetten: heeft veel kracht
hij kén in zijn schoenen boter'n: ze zijn veel te groot
hij kén mee zij zelven giejene weg: zenuwachtig, onbeheerst en zwak
hij trekt zijne plang: hij heeft niemand nodig
hij valt sloot: kan niet meer verder
hij verdindj e standbildj: moet gewaardeerd worden
hij viel va zijne sis: bewusteloos
hij weet va giejen opaugen: hij is onvermoeibaar
hij werkt ne goeie gank auën: werkt steeds door
hij zau em wel uit de slag trekken: hij kan de moeilijkheden overwinnen
hij zau goei papieren moeten emmen: hij zal het moeilijk hebben
hij zau nog slecht uitspelen: hij kan nog mslukken
hij zau zijne pere zien: hij zal het heel moeilijk hebben
hij zitj mee en ei: hij is bang
iemand afouveren: afranselen
in gruizelementen: aan diggelen
k'n weet nie oe gruët: zeer groot
kak of giejene kak, de pot op: niet tegenstribbelen
kleine filou: klein maar geniepig
miejester boven mijester: de sterkste
moedermeesj alliejen: gans alleen
mor 't vel over de biejen'n: mager
ne skrikkeput: bangerik
ne steirke louter: een krachtpatser
nen ardjie: een flinke vent, doordrijver
op au gemak ee: hou je kalm, gedeisd
slaggelings neervallen: plots neergeveld
van en skeet nen donderslag mouken: iets klein opblazen
verkeirkeriern: wordt zeer zwak
wa zoo der mij letten: niets kan mij weerhouden
z'et de broek auën: zij is meester in huis
z'es va ne steirke struik: van sterke solide afkomst
ze ziet er nog nor: nog bleek en zwakjes
ze zijn dor mauns genoeg: er is genoeg mankracht
zie d'au dauër mauns over: kun je het aan
zijn derden tuënen: het bont maken
zuë flau as 't gruët es: heel zwak
zuë steirk as nen os: een machtmens
zuëveel asj te geve kost: met alle kracht

Herinneringen Denderhoutem 1961

Een mooie klasfoto van schooljaar 1961-1962 met Juffrouw Lena Houtman.

Lena Houtman studeerde aan de Vrije Normalschool te Gijzegem en stapte in het onderwijs als interimaris te Sint-Antelinks in 1946.

Van 1947 tot 1954 gaf zij les in de meisjesschool te Heldergerm. Van 1954 tot 1967 was zij actief in de Vrije meisjesschool in Borrekent te Denderhoutem. Van 1967 tot haar op ruststelling in 1979 oefende zij haar job uit in het plaatselijk gemeentelijk onderwijs.

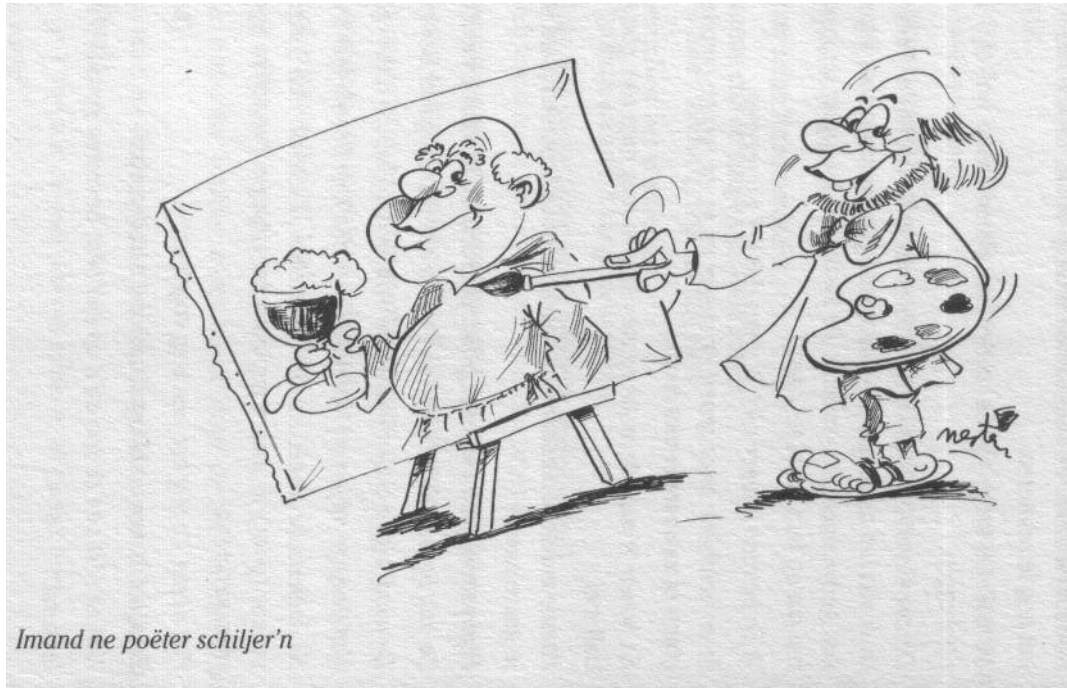
1ste rij (vlnr): Hilde Van den Eynde, Anita Van den Eynde, Rita Muylaert, Julienne Wijnant, Rita Van Raemdonck, Hilda Van der Meeren.

2de rij: Alfonsine Adriaens, Greta Van den Eynde, Bernadette Coppens, Monique De Pelsmaeker, Anne-Marie Van der Gucht, Rosa Van Londersele.

3de rij: Linda De Pelsmaeker, Patricia Ghijssels, Liesken De Backer, Rita Van den Eynde, Maria Van der Donck, Monique Van Rossem.

4de rij: Maria Van Rossem, Annie Heyman, Lena De Saedeleer, Lutgarde Chiau, Linda Trogh, Jenny Sunnaert.

5de rij: Linda De Leeuw, Anita Beeckman, Rosita Kiekens, Maria Adriaens, Anita Bevernagie.

Imand ne poëter schiljer'n

Vrijdag 25 mei om 20u in het Jeugdheem
 De plezante dialectquiz 'Oiltjeneir van 't joër'.
 i.s.m. Davidsfonds Haaltert

Documentatiecentrum

Wij danken :

Walter Braeckman, Denderhoutem : oude liedjesteksten

E.H.Deken Soens: bidprentjes en doodsbrieven

Fam. Van Cromphaut, Haaltert: tijdschriften, foto's en een grote verzameling van zeer oude bidprentjes (waarvoor een speciale dank aan Omer en William)

Nele Beerens, Heldergem, kopij van thesis: Benaming voor voeding in de Denderstreek, RUG 2001-02

Loraine Fonck, Haaltert: verzameling klasfoto's van de lagere school, Ekent

Correctie en aanvullingen:

Enkele lezers wezen ons op een uitschuivertje in het artikel in vorig nummer, blz. 10 'Negenmaal in het huwelijksbootje'. Paragraaf 3: lees 8 mei 1740 i.p.v. 1730.

Zie blz. 24: 'Herinneringen Denderhoutem 1958': de ontbrekende namen werden doorgestuurd:
 zittend: 2: Freddy Van den Eynde.

1ste rij: 2: André Capiiau, 4: Maurice Canneau.

2de rij: 1: Willy D'Haeseleer, 2: Freddy Kiekens, 3: Maurice Van der Meeren, 4: Freddy Wijnant, 6: onb., 8: Wilfried De Man

3de rij: 2: Luc Muylaert, 5: Willy Eeman, 6: Wilfried Janssens
 (met dank aan Rosa Van Londersele)